

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

Виконав: студент 4-го курсу, групи 6.2310-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
А.Р. Навроць

Керівник: доцент кафедри політології,
доцент, к.політ.н. Мальована О.Г.

Рецензент: доцент кафедри політології, доцент,
к.політ.н. Лепська Н.В.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« _____ » _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

_____ Навросяю Артему Руслановичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальний захист внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни

керівник роботи Мальована Юлія Геннадіївна, к.політ.н., доцент

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ «18» січня 2024 року № 77-с

2. Строк подання студентом роботи 6 червня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи: Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.; Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навчальний посібник. Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2014. 320 с.; Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 244 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки проблеми дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни. 2. Уточнити основні поняття дослідження: «соціальний захист», «внутрішньо-переміщена особа», «соціальне забезпечення», «соціальні гарантії», «соціальна безпека». 3. Виокремити принципи та методи дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни. 4. Виділити особливості внутрішньо-переміщених осіб. 5. Охарактеризувати нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб. 6. Дослідити міжнародний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. 7. Запропонувати шляхи удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб. 8. Виділити пріоритетні напрями удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

-

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Мальована Ю.Г., доцент кафедри політології	02.02.2024	02.02.2024
Розділ 2	Мальована Ю.Г., доцент кафедри політології	11.03.2024	11.03.2024
Розділ 3	Мальована Ю.Г., доцент кафедри політології	03.04.2024	03.04.2024

7. Дата видачі завдання 18 січня 2024 року

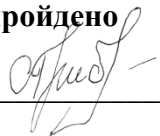
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2024	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2024	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Лютий – березень 2024	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Березень – квітень 2024	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Квітень – травень 2024	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Травень 2024	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Травень 2024	<i>виконано</i>

Студент А.Р. Навресь

Керівник роботи Ю.Г. Мальована

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер О.О.Широбокова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 54 сторінок, 53 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМИЩЕНА ОСОБА, СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВІЙНА, СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА

Мета кваліфікаційної роботи: проаналізувати та обґрунтувати особливості реалізації політики щодо системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах сучасної війни.

Об'єктом дослідження є система соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб під час воєнного стану.

Предметом дослідження є процес організації системи та втілення політики соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб під час воєнного стану.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний.

Гіпотеза: Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективна система соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни в Україні може бути досягнута через удосконалення нормативно-правової бази, оптимізацію організаційних структур соціального захисту, запровадження комплексних програм підтримки та підвищення рівня міжвідомчої співпраці.

Наукова новизна. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у комплексному підході до дослідження проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни.

Висновки: 1. Війна в Україні значно ускладнює процеси соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб, що вимагає нових підходів до організації соціального забезпечення та соціальної допомоги. 2. Ефективна реалізація політики соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб можлива через удосконалення нормативно-правової бази, оптимізацію організаційних структур та підвищення рівня міжвідомчої співпраці.

SUMMARY

The qualification work consists of 54 pages, with 53 positions in the bibliography.

SOCIAL PROTECTION, INTERNALLY DISPLACED PERSON, SOCIAL SECURITY, WAR, SOCIAL ASSISTANCE

The aim of the qualification work: to analyze and substantiate the peculiarities of the implementation of policies regarding the social protection system for internally displaced persons in the context of modern warfare.

The object of the research: the social protection system for internally displaced persons during martial law.

The subject of the research: the process of organizing the system and implementing social protection policies for internally displaced persons during martial law.

Research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, structural-functional method.

Hypothesis: The hypothesis of the study is that an effective social protection system for internally displaced persons during the war in Ukraine can be achieved through the improvement of the regulatory framework, optimization of social protection organizational structures, implementation of comprehensive support programs, and enhancement of interagency cooperation.

Scientific novelty: The scientific novelty of the qualification work lies in a comprehensive approach to studying the issue of social protection for internally displaced persons in the context of war.

Conclusions: 1. The war in Ukraine significantly complicates the processes of social protection for internally displaced persons, requiring new approaches to organizing social security and social assistance. 2. Effective implementation of social protection policies for internally displaced persons is possible through the improvement of the regulatory framework, optimization of organizational structures, and enhancement of interagency cooperation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	7
1.1.Стан наукової розробки проблеми дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни.....	7
1.2.Уточнення основних понять дослідження: «соціальний захист», «внутрішньо-переміщена особа», «соціальне забезпечення», «соціальні гарантії», «соціальна безпека».....	9
1.3.Принципи та методи дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни.....	16
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	20
2.1.Особливості внутрішньо-переміщених осіб.....	20
2.2.Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб.....	26
2.3.Міжнародний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб...30	
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	36
3.1.Удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб.....	36
3.2.Пріоритетні напрями удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб.....	41
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	49

ВСТУП

Звернення до потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та їх задоволення є важливим аспектом роботи соціальних працівників, особливо в сучасних українських реаліях. Масштабне вторгнення Росії в Україну призвело до значного збільшення кількості ВПО, що підкреслює необхідність соціальної підтримки цієї вразливої категорії населення. Це громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, які на законних підставах проживають на території України та мають право на постійне проживання, які через негативні обставини або з метою уникнення загроз змушені залишити свої місця проживання. Причинами цього є наслідки збройного конфлікту, тимчасової окупації, масові спалахи насильства, порушення прав людини та надзвичайні ситуації природного або техногенного характеру.

В Україні термін «внутрішньо переміщені особи» вперше з'явився у 2014 році у зв'язку з російсько-українською війною, через яку люди змушені були виїхати з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей України, а також Автономної Республіки Крим. У січні 2023 року Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України зареєструвало близько 5 мільйонів ВПО. Ці цифри свідчать про погіршення умов життя, покинуті та зруйновані будинки, втрачене дитинство для дітей, які змушені були тікати від війни, втрачені можливості для їхніх батьків, які зазнали великих втрат і потрапили в невідомість, зростання соціальної напруги в суспільстві та непропорційний тягар на державний бюджет. Держава виступає гарантом прав і свобод громадян, а також їх майнових інтересів, і зобов'язана забезпечити захист та умови життя ВПО [3, с.142].

З огляду на це, соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб стає необхідним інструментом реалізації державної бюджетної та соціально-економічної політики на сучасному етапі розвитку країни. Обґрунтування основних принципів соціальної підтримки вимушених переселенців є важливим завданням як для науковців, так і для практиків у галузі соціальної роботи.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах війни та збройних конфліктів, які відбуваються в Україні, проблема внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) набула надзвичайно великого значення. Вимушене переміщення людей всередині країни спричиняє низку соціальних, економічних і психологічних проблем, які потребують негайного вирішення. Соціальний захист ВПО є однією з ключових задач державної політики, спрямованої на забезпечення прав і свобод громадян, а також на підтримку їх адаптації в нових умовах. В умовах війни та масових переміщень населення ефективна система соціального захисту є життєво необхідною для забезпечення базових потреб, стабільності та інтеграції переміщених осіб у суспільство. Актуальність дослідження підкреслюється також міжнародними зобов'язаннями України щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Проблемна ситуація: В умовах війни в Україні кількість внутрішньо переміщених осіб стрімко зростає, що створює значні виклики для системи соціального захисту. ВПО стикаються з численними проблемами, такими як відсутність житла, робочих місць, доступу до медичних послуг, освіти та соціальних послуг. Багато з них переживають психологічний стрес та труднощі адаптації на новому місці проживання. Додатково, бюрократичні перешкоди, недосконалість законодавчої бази та обмеженість фінансових ресурсів ускладнюють надання ефективної допомоги. Отже, існує нагальна потреба в дослідженні та розробці дієвих механізмів соціального захисту ВПО, які б відповідали сучасним викликам та потребам цієї вразливої категорії населення.

Окремим аспектам соціального захисту вимушених переселенців присвятили свої праці багато вчених і спеціалістів, серед яких: М. Бондар, В. Брих, Н. Ісаєва, М. Кобець, Л. Наливайко, О. Насібова, К. Крахмалова, І. Смирнова, Р. Підлипна, Т. Цимбалістий та ін.

Мета кваліфікаційної роботи: проаналізувати та обґрунтувати особливості реалізації політики щодо системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах сучасної війни.

Об'єктом дослідження є система соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб під час воєнного стану.

Предметом дослідження є процес організації системи та втілення політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб під час воєнного стану.

Мета дослідження: дослідити процес організації системи та втілення політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб під час воєнного стану.

Згідно з метою маємо виконати такі *завдання*:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни;
- уточнити основні поняття дослідження: «соціальний захист», «внутрішньо-переміщена особа», «соціальне забезпечення», «соціальні гарантії», «соціальна безпека»;
- виокремити принципи та методи дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни;
- виділити особливості внутрішньо-переміщених осіб;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб;
- дослідити міжнародний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- запропонувати шляхи удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб;
- виділити пріоритетні напрями удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективна система соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни в Україні може бути досягнута через удосконалення нормативно-правової бази, оптимізацію організаційних структур соціального захисту, запровадження комплексних програм підтримки та підвищення рівня міжвідомчої співпраці.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у комплексному підході до дослідження проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. В роботі вперше систематизовано сучасні підходи до соціального захисту ВПО, проаналізовано законодавчі та організаційні аспекти надання соціальної допомоги, а також розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення цієї системи. Окрім того, дослідження враховує специфіку військових дій в Україні та його вплив на внутрішньо переміщених осіб, що дозволяє розробити більш адаптивні та ефективні стратегії соціального захисту.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці рекомендацій та практичних підходів до покращення системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. Впровадження розроблених рекомендацій допоможе підвищити рівень соціальної захищеності внутрішньо переміщених осіб, зменшити їхні соціальні ризики та покращити якість життя.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки та список літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Стан наукової розробки проблеми дослідження соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни

Дослідження соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) привертає значну увагу в науковій літературі. Такий інтерес є цілком природним в умовах війни та нагальної необхідності пошуку шляхів створення сприятливих умов для відновлення життя ВПО, які постраждали внаслідок воєнних дій. Серед вітчизняних науковців що займаються дослідженням внутрішньо переміщених осіб можна виділити К. Є. Гожда, О. П. Рекотова, Л. Р. Наливайко, А. Ф. Орешкова, М. М. Сірант та багато інших [2, с.11].

За даними ООН, кількість українських біженців, які отримали тимчасовий притулок у Європі, на кінець січня 2023 року перевищила 4,95 млн осіб і наближалася до позначки в 5 млн [52].

Л. Мельник у своїй праці «Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним особам, їхнім батькам та сім'ям з дітьми на сході України: посібник для практиків у соціальній сфері» визначає характеристики ВПО та членів їхніх сімей як клієнтів суспільних послуг. У цьому контексті вона пропонує міждисциплінарний підхід до розвитку соціальної роботи, визначає необхідні для цього навички фахівців, планує та підтримує клієнтів у конкретних кризових ситуаціях і забезпечує їх адаптацію шляхом розвитку відповідних соціальних навичок [51].

М. Бірюкова, І. Рущенко та Н. Ляшенко дослідили, що соціальні процеси біженців та ВПО в Україні характеризуються масштабністю під час російсько-українського конфлікту. Це обумовлено великою площею ураження, швидким

просуванням окупантів та високим ризиком ураження цивільної інфраструктури та мирного населення [6].

За словами В.В. Нікітіної, ВПО в Україні вже сім років перебувають у стані соціальної ізоляції. Це підкреслює необхідність розвитку та впровадження ефективних методів соціальної роботи, спрямованих на інтеграцію та підтримку цих людей у нових умовах життя [7].

Численні наукові дослідження висвітлюють окремі аспекти проблеми внутрішньої міграції в умовах кризи. Так, дослідники О. Балакіреєв, О. Новіков, О. Амоша, В. Антонюк, І. Григоренко, Н. Савельєва, М. Дем'яненко, К. Касас, І. Козинець, К. Крахмалова, Л. Шестак акцентують увагу на соціальних аспектах цієї проблеми. І. Кудря, Т. Кульчицький, Н. Мазіна, О. Макарова, Н. Максимовська, М. Малиха, О. Проценко, Ю. Пашенко та Л. Мельник аналізують основи соціально-правового захисту осіб цієї категорії. Особливу увагу на вивчення особистих ресурсів внутрішньо переміщених осіб, умов їх реінтеграції в нову громаду та розробку практичних рекомендацій приділяють Т. Семигіна, Н. Гусак, С. Трухан, Н. Синьковець, Т. Старинська, О. Субботіна, М. Сірант, І. Трубавіна, І. Куратченко, Н. Чуйко та О. Ляшук [8, с.20].

На початковій фазі вимушеного переміщення більшість ВПО не могли задовольнити свої основні потреби, такі як їжа, предмети домашнього вжитку та притулок, оскільки вони тікали від бойових дій і сподівалися повернутися додому протягом кількох місяців. Тому гуманітарна допомога та допомога у пошуку тимчасового житла стали одним із ключових напрямів соціальної підтримки цих людей. Багато переселенців також потребували психологічної консультації та допомоги у відновленні втрачених документів. Цю підтримку надавали фахівці місцевих соціальних служб, а також представники волонтерських та громадських організацій. Слід зазначити, що саме волонтери взяли на себе найбільшу відповідальність завдяки своїй здатності до мобілізації [1].

Н. Корпач та І. Сидорук наголошують: «Слід мати на увазі, що серед вимушених переселенців є низка соціально вразливих груп населення (особи з

особливими потребами, люди похилого віку, батьки-одиначки, малозабезпечені тощо), а причини переселення лише посилюють чинники, пов'язані з їх важкими умовами життя. Більшість із них стикаються з побутовими та соціальними труднощами; їхні базові потреби – безпечні та комфортні умови проживання, харчування тощо – не задовольняються» [48, с.110].

Загалом можна зробити висновок, що, на думку більшості дослідників, соціальна та правова підтримка біженців та внутрішньо переміщених осіб має вирішальне значення для захисту їхніх прав та інтересів у ситуаціях переміщення та вразливості. Ефективне надання соціально-правової допомоги біженцям та переміщеним особам потребує комплексного підходу, який включає низку заходів, таких як охорона здоров'я, надання житла та інші матеріальні послуги, психологічна підтримка, освіта, професійна підготовка та соціальна інтеграція. Водночас важливо забезпечити захист прав біженців та внутрішньо переміщених осіб від дискримінації та насильства, проводити просвітницьку та інформаційну роботу серед громадян, підвищуючи обізнаність щодо важливості інклюзивного та гуманітарного підходу до проблем вразливих груп населення.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальний захист», «внутрішньо-переміщена особа», «соціальне забезпечення», «соціальні гарантії», «соціальна безпека»

Соціальний захист є важливою складовою державної політики, спрямованої на забезпечення добробуту, розвитку та безпеки громадян. Важливу роль у цивілізаційному поступі суспільства відіграє саме соціальний захист. У сучасних складних умовах надзвичайно важливим є розуміння сутності соціального захисту та його місця в політиці соціальної держави. Це розуміння є критично важливим, оскільки соціальний захист виступає як інструмент підтримки стабільності та злагоди, допомагаючи державі позитивно впливати на життя людей [38, с.246].

Поняття соціального забезпечення населення є досить широким і охоплює всі групи населення, що надає великий емпіричний матеріал, але водночас ускладнює аналіз цієї сфери. Сам термін «соціальний захист» почав активно використовуватися в 19 столітті, коли посилення індустріалізації та урбанізації в Європі призвело до значного зростання бідності та соціальної напруги. Соціальний захист був запропонований як рішення для покращення умов життя робітничого класу та інших соціально незахищених груп.

Серед перших форм соціального захисту, що виникли в Європі, були системи соціального забезпечення, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення. У ХХ столітті, під час Великої депресії та Другої світової війни, держави почали активніше здійснювати соціальний захист, враховуючи зростаючі потреби населення. Після Другої світової війни були створені різноманітні соціальні програми, спрямовані на забезпечення мінімального рівня життя та здоров'я для всіх громадян [32, с.110].

З 1930-х років 20 століття термін «соціальний захист» став широко поширеним і прийнятим. У цьому випадку «security» означає «безпека», «захист» та «гарантія», а «social» в перекладі з англійської означає «публічний» або «соціальний». Порівняно із соціальним забезпеченням, соціальний захист є більш широким поняттям, пов'язаним із стратегією соціальної держави.

В Україні термін «соціальний захист» набув популярності за часів незалежності країни та був закріплений у Конституції країни (ст. 46) [28]. Ця норма Конституції забезпечує основні гарантії соціального захисту для всіх громадян, закладаючи фундамент для розвитку системи соціального захисту в сучасних умовах.

Термін «соціальне забезпечення» широко використовувався до 1991 року і охоплював особливий тягар захисту, з яким стикалися люди під час переходу від соціалістичної до ринкової економіки. У вітчизняній економічній науці сутність соціального захисту населення, яка має значний безпосередній вплив на економіку держави, досі залишається недостатньо дослідженою і потребує глибокого теоретичного осмислення.

У поняття соціального захисту різні автори вкладають різний зміст. Це багатозначне поняття включає різноманітні аспекти підтримки населення, такі як забезпечення мінімального рівня доходів, доступ до медичних послуг, пенсійне забезпечення, соціальні допомоги та інші форми державної підтримки, що спрямовані на забезпечення гідного рівня життя для всіх громадян. Тому важливо визначити ключові підходи та стратегії, що використовуються для забезпечення ефективного соціального захисту, враховуючи різні наукові погляди та емпіричні дані [22].

Система соціального захисту передбачає наявність взаємодіючих компонентів, які утворюють єдине ціле. Вона складається з комплексу структурних елементів, що взаємодіють між собою під час їх інтеграції. Підходи до поняття «соціальний захист» зводяться до підтримки конкретних груп населення, а не суспільства в цілому. Соціальний захист також характеризується як фінансова категорія (сукупність фондів). Визначення соціального захисту здійснюється через включення широкого спектру компонентів (індивідуальних гарантій), що утворюють єдину систему. Така система є організованою та цілісною, що дозволяє їй ефективно функціонувати та забезпечувати соціальний захист.

Питання соціального захисту у зв'язку з військовими діями на території України є надзвичайно актуальним. Війна, що триває в Україні, стала фактором, який значно знизив рівень соціального захисту українців та загострив і без того складну ситуацію до критичного рівня. Це додало нові проблеми через втрату українцями своїх домівок. Українська держава, згідно з Конституцією України, визначила себе як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну і правову, постала перед необхідністю захищати не лише свою незалежність, а й свій народ, який постраждав від нападів ворога [14].

У рамках проекту Ради Європи «Постійна підтримка розвитку соціальних служб» було підготовлено звіт про аналіз потреб «Соціальні права у воєнній Україні», в якому зазначено: «Одним із завдань України в умовах надзвичайно

складної економічної ситуації, спричиненої збройною агресією Росії, залишається безперервне функціонування системи соціального захисту». З початку широкомасштабного вторгнення в Україну перед системою соціального захисту населення стояло два основних завдання: збереження передбачених чинним законодавством соціальних виплат, надбавок і пенсій та забезпечення надання соціальних послуг і підтримки внутрішньо переміщеним особам та постраждалим від збройної агресії [17]. Нагадаємо, що право на соціальний захист закріплено Конституцією України у статті 46 [28].

Піднесення права на соціальний захист до конституційного рівня свідчить про його унікальність і надзвичайну важливість для нашого суспільства. Визнання та гарантування цього права державою є невід'ємною частиною політики сучасної демократичної держави. Стаття 46 Конституції України закріплює: «Громадяни мають право на соціальний захист, у тому числі право на допомогу у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника або безробіття з незалежних від них обставин... а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [28].

В Україні через жахливі події російського нападу значно зросла кількість звернень за соціальним захистом. Статистика свідчить, що вимоги внутрішньо переміщених осіб до соціального захисту зросли, що обґрунтовується військовими діями в країні. В умовах надзвичайних викликів, що виникли у воєнні роки та лягли значним тягарем на державний бюджет, з'явилася низка нових потреб громадян, які потребують швидкого та ефективного реагування з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Уряд вживає заходів щодо забезпечення ефективного функціонування діючої системи соціальної підтримки населення [36, с.35].

Також варто відзначити важливу особливість нашого часу: якщо раніше, в мирний час, соціальний захист сприймався як комплекс заходів проти негативних економічних наслідків для соціально слабких верств населення, то сьогодні, під час і після війни, очевидно, що кожен українець, незалежно від його економічного статусу та доходу, ризикує потрапити до категорії тих, хто

потребує соціального захисту. Ці ризики є більшими та страшнішими за економічні труднощі в мирний час, оскільки ворожа ракета може вбити, покалічити, позбавити годувальника, сім'ї, домівки тощо.

Не можна випускати з уваги той факт, що матеріальне становище українців погіршилося саме через війну: багато хто втратив роботу та бізнес, опинилися за межею бідності та отримали право на соціальну допомогу. Малозабезпечені сім'ї, які проживають в Україні, мають з поважних або незалежних причин середньомісячний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму сімейного рівня [53, с.25].

Григоренко І.О. та Савельєва Н.М. вважають, що «переміщені особи — це фактично особи, які підпадають під визначення вимушених переселенців, але, покинувши місце постійного проживання, вони можуть залишатися в країні свого громадянства і користуватися цим захистом». Держава та її територія підпадають під виключну юрисдикцію та виключний захист цієї країни, навіть якщо сама держава не в змозі гарантувати цей захист. Такі особи через міжнародні органи можуть бути кваліфіковані як втручання у внутрішні справи держави» [14, с.55].

Згідно з глосарієм з питань притулку та міграції, внутрішньо переміщена особа — це «особа, яка була змушена втекти, покинути свій дім чи звичайне місце проживання або втекти від наслідків цього, зокрема внаслідок збройного конфлікту чи загальної ситуації насильства, порушення прав людини або природних чи техногенних катастроф, які не виходять за межі міжнародно визнаного державного кордону» [18, с.71].

Терміни «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» часто плутають. У Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» у пункті 1 частини першої статті 1 зазначено: «Біженцем є особа, яка не є громадянином України і яка з поважних причин не має громадянства України, побоюється переслідувань за ознаками раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань, перебуває за межами країни, громадянином якої вона є, і не може або не хоче отримати захист цієї

країни через цей страх, або яка, будучи без громадянства, перебуває за межами країни, в якій вона мала своє попереднє постійне місце проживання, і через ці страхи не може або не хоче повернутися туди» [41].

Таким чином, внутрішньо переміщені особи залишаються під юрисдикцією своєї країни, на відміну від біженців, які шукають захист за кордоном. Внутрішньо переміщені особи стикаються з безліччю викликів, зокрема з труднощами в задоволенні своїх базових потреб і пошуком безпечного притулку в межах своєї країни, яка може не мати ресурсів або можливостей для забезпечення належного захисту та допомоги. Визнання їхнього статусу і потреб на міжнародному рівні також ускладнене тим, що це може розглядатися як втручання у внутрішні справи держави [35, с.69].

Перейдемо до розгляду категорії «соціальне забезпечення». Це визначення, як і термін «соціальний захист», згадується в статті 46 Конституції і систематично використовується в національному законодавстві. Проте законодавчі визначення не містять чіткого термінологічного розмежування між цими поняттями, що відкриває простір для подальшої наукової дискусії на цю тему [28].

Отже, соціальне забезпечення можна трактувати як особливу форму державної соціальної політики, спрямовану на надання диференційованої матеріальної підтримки малозахищеним верствам населення (за рахунок коштів держави та місцевих бюджетів, позабюджетних фондів і фондів соціального страхування).

Соціальні гарантії представляють собою грошовий еквівалент природного обсягу споживання ринкових і суспільних благ, які держава гарантує громадянам з урахуванням їхніх соціальних очікувань та економічних можливостей. Виважена та послідовна політика у сфері соціальних гарантій дозволяє повною мірою враховувати соціальні інтереси громадян і, таким чином, забезпечувати належний рівень соціального захисту в державі. В науковій літературі є думка, що саме соціальні гарантії визначають політику соціального забезпечення країни [37, с.47].

Національне законодавство встановлює, що державні соціальні гарантії визначаються законодавством як мінімальні розміри заробітної плати, доходів громадян, пенсій, соціальної допомоги, пільг, розміри інших видів виплат. Вони є соціальними нормативами, встановленими законами та іншими правовими актами, й гарантують, що рівень життя не опускається нижче прожиткового мінімуму.

Держава забезпечує задоволення основних потреб населення відповідно до соціальних норм і стандартів, встановлених національним законодавством. Державні соціальні гарантії відіграють важливу роль у сприянні соціальній інтеграції та протидії соціальному відчуженню вразливих верств населення. Основна мета цієї форми соціального забезпечення полягає в тому, щоб забезпечити людям, які опинилися в нестабільному становищі, доступ до задовільного рівня життя [39].

Соціальна допомога є однією з основних форм державної підтримки осіб, матеріальне становище яких з різних причин не відповідає загальновизнаному рівню забезпечення або є нижчим за встановлений законом ліміт. Вона виступає однією з державних гарантій, надаваних найбільш незахищеним верствам населення у разі виникнення певних соціальних ризиків, визначених законом. Метою соціальної допомоги є покращення матеріального становища людей, які через певні обставини у своєму житті опинилися у скрутному становищі та потребують державної підтримки, незалежно від контексту їхньої роботи, тривалості зайнятості чи накопиченого досвіду в страховій галузі [13, с. 80].

Державна соціальна допомога має унікальні риси та характеристики, що відрізняють її від інших видів соціального забезпечення та послуг, включаючи соціальні виплати. До таких рис та характеристик належать:

Правове визначення умов і порядку надання допомоги: це означає, що громадяни мають право, за наявності передбачених законом обставин, вимагати від відповідних державних органів призначення певного виду соціальної допомоги. Відповідно, державні органи зобов'язані після розгляду поданих

документів ухвалити рішення про призначення або відмову у призначенні відповідної соціальної допомоги [4, с.67].

До проблематик можна віднести:

Відсутність єдиного комплексного нормативно-правового акту, тобто вся система державної соціальної допомоги не регулюється одним нормативно-правовим актом, що може створювати певні труднощі в її адмініструванні та отриманні.

Форми надання соціальної допомоги, адже соціальна допомога може надаватися як у грошовій формі (одноразові або регулярні виплати), так і в натуральній формі (продукти харчування, одяг, взуття, пальне, предмети санітарії та гігієни, медикаменти тощо), а також через соціальні служби.

Таким чином, соціальна допомога є важливим інструментом державної соціальної політики, спрямованим на підтримку найбільш вразливих категорій населення, забезпечуючи їм можливість підтримувати задовільний рівень життя.

1.3. Принципи та методи дослідження соціального захисту внутрішньо переміщених осіб під час війни

Кожне дослідження вимагає системи принципів і методів, необхідних для детального аналізу конкретної теми. Метод – це система правил і підходів для вивчення явищ і законів природи, суспільства і мислення. Це намічений шлях, спосіб досягнення певних результатів у науковому пізнанні та практичній діяльності. Як правило, метод включає спосіб або підхід, який дозволяє досліднику проводити аналіз та робити висновки. Принцип, у свою чергу, – це положення певної теорії, вчення, науки чи світогляду, що виникає в результаті суб'єктивного досвіду.

У своїй роботі ми застосували кілька ключових принципів дослідження: принцип гуманізму, термінологічний принцип, принцип етичності, принцип практичності, принцип системності та принцип об'єктивності. Принцип

гуманізму у вивченні технологій соціальної роботи з адаптації вимушених переселенців дозволяє враховувати права та гідність кожної особистості, підвищувати активність свідомості та увагу до проблем вимушених переселенців. Термінологічний принцип вимагає детального вивчення понять та історії їх розвитку, точного значення, ієрархії між ними та їх розташування в понятійному апараті теорії, на якій базується дослідження.

Принцип етичності допомагає забезпечити високий рівень відповідальності та професійної етики щодо суб'єктів дослідження, гарантує дотримання етичних стандартів. Принцип практичності є не менш важливим, оскільки результати дослідження повинні бути корисними та застосовними для соціальних працівників та інших фахівців, які працюють у сфері підтримки внутрішньо переміщених осіб. Принцип системного підходу вимагає тлумачення всіх явищ як взаємопов'язаних компонентів цілісної природної соціально-психологічної системи.

Також було застосовано принцип об'єктивності, який є аксіомою і фундаментальною основою наукового підходу. Він вимагає врахування об'єктивних характеристик часу і простору, в якому знаходиться об'єкт дослідження. Це особливо важливо при проведенні наукових досліджень, де часто покладаються на дані і думки, які можуть бути важко перевірити.

Серед методів загальнонаукового пізнання, що були використані в нашому дослідженні, особливе місце займають такі методи, як аналіз, синтез, дедукція, індукція, інтуїція, систематизація, узагальнення, юридичний та бібліографічний методи. Аналіз дозволяє розділити об'єкти дослідження на складові частини, що забезпечує детальний розгляд технологій соціальної роботи з соціального захисту вимушених переселенців. Синтез, навпаки, допомагає об'єднати окремі частини або ознаки об'єкта в єдине ціле. За допомогою методу синтезу ми змогли визначити рівень правового забезпечення соціального захисту ВПО.

Дедукція, як метод, дозволяє зробити висновок на основі знання проблеми, а індукція допомагає формувати загальні характеристики на основі

окремих випадків. Інтуїція є методом соціального пізнання, який допомагає розпізнавати емоційні сигнали та формувати інтуїтивні уявлення про соціальну реальність. Цей метод особливо корисний у ситуаціях, коли раціональні методи аналізу є неадекватними або ненадійними. Завдяки інтуїції ми змогли висловити власну думку щодо досліджуваної проблеми.

Систематизація – це процес упорядкування певної сукупності об'єктів та знань про них. Узагальнення дозволяє встановити загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів і здійснити перехід від менш загального до більш загального. Цей метод допоміг нам зробити висновки як по окремих розділах дослідження, так і по роботі в цілому.

Правовий метод базується на правових нормах і системі соціального захисту у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Всі заходи установ соціального захисту можуть регулюватися лише правовими нормами. За допомогою цього методу ми проаналізували законодавство у сфері забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. Бібліографічний метод включав створення списку літературних джерел в алфавітному порядку, систематизацію отриманої інформації, її аналіз та подальше викладення в письмовій формі.

Використання цих методів у дослідженні соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб у воєнний час передбачає декомпозицію проблеми на окремі елементи, які вивчаються окремо, і одночасно інтеграцію всіх цих елементів в єдину систему для більш детального аналізу їх природи, взаємозв'язків і взаємозалежностей. Дослідження застосованих принципів і методів дозволило нам розкрити ключові аспекти обраної теми.

У цьому розділі розглянуто основні історичні аспекти, визначення, підходи та методи дослідження технологій соціальної роботи з адаптації вимушених переселенців, представлені в науковій літературі. Варто зазначити, що ця тематика була предметом досліджень багатьох науковців, зокрема соціологів, економістів, політологів та інших спеціалістів. Аналіз наукової літератури допоміг нам визначити різні підходи до вивчення даної теми, що

дозволило детальніше розкрити її сутність та значення у контексті соціального захисту ВПО.

Таким чином, використання наукових принципів і методів у нашому дослідженні дозволило створити комплексну картину проблеми та знайти ефективні шляхи її вирішення. Всі дії і заходи в рамках дослідження були спрямовані на розробку технологій, які сприятимуть ефективному соціальному захисту ВПО у воєнний час.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Особливості внутрішньо-переміщених осіб

Через напад Росії на Україну 24 лютого 2022 року понад 5 мільйонів українців були змушені переїхати до безпечніших регіонів країни, що призвело до значного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб.

Наразі основна увага зосереджена на інтеграції внутрішньо переміщених осіб через усунення перешкод для реалізації їхніх основних прав і свобод, забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов, що сприяють розвитку їхнього потенціалу та зміцненню прав. Питання переміщених осіб у приймаючих громадах є надзвичайно актуальним.

Хоча виплати внутрішньо переміщеним особам часто не покривають їхніх основних життєвих потреб, вони все ж надають фінансову підтримку сім'ям та особам, які були змушені залишити свої домівки і втратили роботу та засоби до існування. Важливо зазначити, що навіть такі невеликі виплати є значним тягарем для державного бюджету. Таким чином, цей фінансовий інструмент, який має значний соціальний вплив, має сприйматися переселенцями як тимчасова основа для майбутнього зростання та реалізації трудового потенціалу. Переселенці повинні усвідомлювати, що вони несуть особисту відповідальність за збереження та ефективного використання цих ресурсів перед собою, майбутнім країни та тими, хто захищає нашу державу [5, с.113].

Крім пасивних інструментів, таких як виплати та підтримка, важливими є активні інструменти, які спонукають переселенців брати активну участь в економічному житті держави, особливо в поточній ситуації. Це включає

створення додаткової цінності на робочих місцях. Компенсація роботодавцям за працевлаштування вимушених переселенців та відшкодування витрат на перепідготовку і підвищення кваліфікації безробітних цієї категорії громадян сприяє їхньому залученню до суспільно корисної праці та зменшенню почуття залежності.

Ще одним важливим аспектом соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб є надання соціальних послуг. Аналіз статистичних та офіційних джерел дозволив виділити такі соціальні послуги для внутрішньо переміщених осіб, які були запроваджені під час російської агресії в Україні: отримання статусу внутрішньо переміщеної особи (онлайн через «Дію» або офлайн), інформаційно-консультаційні та психологічні послуги, медичні послуги, тимчасове розміщення, забезпечення харчуванням та освітні послуги для внутрішньо переміщених осіб [9].

Соціальні служби надали вимушеним переселенцям можливість отримати необхідні послуги для виживання та адаптації в нових умовах. Це включає інформаційні, психологічні та соціальні послуги в нових містах і селах. Аналіз та оцінка потреб вимушених переселенців є ключовим механізмом для підвищення ефективності, цільової спрямованості та дієвості соціальної підтримки. Знання потреб внутрішньо переміщених осіб дозволяє зробити соціальну підтримку більш конкретною, систематизованою та фінансово обґрунтованою. Коли є інформація про те, що і кому потрібно, можна швидко реагувати та задовольняти ці потреби [10].

Вивчення інформаційних джерел дозволило систематизувати ієрархію основних потреб внутрішньо переміщених осіб. На базовому рівні знаходяться потреби виживання – їжа, одяг, житло, медична та соціальна допомога, а також безпека. Крім їжі та одягу, однією з головних потреб залишається житло для тих, хто не може собі його дозволити.

Важливим кроком у соціальній підтримці постраждалих від війни з РФ стало створення програми з відновлення втраченого житла та майна. Другою за важливістю потребою для внутрішньо переміщених осіб є підтримка у пошуку

роботи. За останній період лише 46% мігрантів змогли знайти роботу на новому місці проживання. Основними проблемами залишаються відсутність вакансій (64%) та низька заробітна плата (56%), що негативно впливає на їх добробут [10].

Юридичні консультації для компаній з питань релокації та переміщення діяльності також є важливою складовою підтримки. Аналіз статистичних даних та джерел інформації дозволив систематизувати низку питань соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, які мають аналітичний, науковий, організаційний та фінансовий характер. До них належать, серед іншого, оцінка потреб ВПО, неспроможність державних соціальних інституцій швидко реагувати на проблеми ВПО, недостатня кількість спеціалістів у соціальній сфері та обмеженість бюджетних ресурсів.

Внутрішньо переміщені особи є однією з найуразливіших категорій населення під час військових конфліктів. Забезпечення їхнього соціального захисту є важливим завданням держави та міжнародної спільноти. Внутрішньо переміщені особи – це люди, які були змушені залишити свої домівки через збройний конфлікт, насильство, порушення прав людини або природні катастрофи, але не перетинали міжнародних кордонів. Вони залишаються на території своєї країни і потребують захисту та допомоги з боку держави [12, с.659].

ВПО зазвичай включають різні соціально-демографічні групи: діти, жінки, люди похилого віку, люди з інвалідністю. Кожна з цих груп має свої специфічні потреби та виклики. Розглянемо деякі з них:

1. Діти – часто стикаються з проблемами доступу до освіти, медичної допомоги та безпеки. Відсутність стабільного середовища може впливати на їхній психоемоційний стан та розвиток.

2. Жінки – стикаються з підвищеними ризиками насильства та експлуатації. Вони можуть не мати доступу до необхідних медичних послуг, особливо у випадках вагітності або народження дітей.

3. Люди похилого віку – можуть мати обмежену мобільність, проблеми зі здоров'ям та менший доступ до соціальних послуг.

4. Люди з інвалідністю – ця група стикається з додатковими бар'єрами в доступі до основних послуг, включаючи медичну допомогу, житло та працевлаштування.

5. Житлові умови – ВПО стикаються з проблемами доступу до постійного житла. Тимчасові притулки часто є переповненими, і умови в них не відповідають базовим стандартам житла.

6. Економічна нестабільність – втрата роботи та джерел доходу є серйозною проблемою для ВПО. Багато з них мають труднощі з працевлаштуванням на новому місці проживання.

7. Медичне обслуговування – обмежений доступ до медичних послуг є серйозним викликом для ВПО.

8. Освіта – проблеми з доступом до освіти для дітей та молоді є важливим аспектом, який впливає на їхнє майбутнє. Часто діти ВПО мають труднощі з інтеграцією в нові навчальні заклади.

9. Психосоціальна підтримка – ВПО потребують психологічної підтримки через травматичний досвід, який вони пережили під час переміщення.

Таким чином, робота з внутрішньо переміщеними особами повинна бути спрямована на забезпечення стабільності, подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення виробничого потенціалу, а також відновлення соціально-культурних і громадських структур. Мета такої соціальної роботи полягає у сприянні незалежності та розвитку громад, а не лише їхньому виживанню [30].

Аналіз наукової літератури та документальних джерел показав, що соціальні працівники можуть використовувати різні стратегії допомоги при роботі з ВПО. За тривалістю ці стратегії поділяються на короткострокові та довгострокові. Короткострокові включають кризове втручання, аутріч-роботу та цільову модель соціальної роботи. Довгострокові стратегії зосереджуються

на системній екологічній моделі соціальної роботи, яка ґрунтується на концепціях «людини в довкіллі» та «економічного потенціалу» [33, с. 293].

Для кризового втручання рекомендується використовувати такі методи допомоги:

- надання інформації та інструкцій (контактні адреси, де і яку допомогу можна отримати тощо).
- використання зображень, брошур та інших засобів комунікації (дорожніх карт, брошур, Інтернету).
- визначення можливої підтримки з боку інших людей.
- вербалізація емоційних станів.
- допомога у визначенні можливих дій та стратегій поведінки.
- приділення достатньої кількості часу.
- використання рефлексії.
- виявлення складних проблем, для яких немає швидкого рішення.
- узгодження подальшого ходу роботи та постійний перегляд процесу роботи [40, с.129].

Сьогодні ми бачимо, що система державних соціальних установ та відомств не змогла адекватно відреагувати на нову соціальну проблему, пов'язану з внутрішньо переміщеними особами, і не почала впроваджувати життєздатні стратегії підтримки. Державні структури виявилися недостатньо гнучкими, щоб надати комплексну допомогу, на яку сподівалися ці люди. Значну частину роботи взяли на себе волонтери, громадські організації та психологи.

На національному рівні активно поширюється інформація на сайтах Кабінету Міністрів України, Міністерства соціальної політики України та ін., де переселенці можуть знайти відповіді на свої питання. Проте ці заходи здебільшого обмежуються інформаційними послугами і не відповідають моделям кризового реагування та тривалого втручання, прийнятим у міжнародній практиці соціальної роботи.

У державних соціальних службах бракує фахівців, які мають відповідну підготовку з сучасної соціальної роботи та володіють методами ефективного втручання в кризових ситуаціях і мають навички роботи в надзвичайних умовах.

Психологи відіграють важливу роль у наданні первинної соціальної підтримки, хоча, як свідчать інтерв'ю з представниками громадських організацій, вимушені переселенці більше потребують соціальних, організаційних та управлінських послуг, ніж психологічних консультацій.

До завдань соціальних працівників також входить надання першої психологічної допомоги, яку активно забезпечують психологи. Аналіз практики надання допомоги біженцям показав, що волонтерським організаціям бракує системного підходу та кваліфікованих спеціалістів.

Залучення міжнародних донорських організацій, хоча і є важливим для вирішення матеріальних проблем, не може замінити створення адекватної національної відповіді на кризу, спричинену військово-політичним конфліктом [47, с.47].

Ще одним викликом для соціальної роботи є філософія побудови системи соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. За даними дослідження, ці люди часто мають споживацькі установки, специфічні ціннісні орієнтації та вузьке бачення майбутнього. Тому побудова професійного соціального супроводу вимушених переселенців має ґрунтуватися на уявленні про те, що соціальна інтеграція та адаптація не повинні спрямовуватися на задоволення потреб, що призводить до залежності від допомоги соціальних працівників чи волонтерів [50, с.126].

Таким чином, соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами повинна включати комплексний підхід, який охоплює не лише матеріальну та гуманітарну допомогу, а й підтримку в соціальній інтеграції та адаптації, спрямовану на створення умов для незалежності та самозабезпечення. Це включає надання інформації, юридичної підтримки, допомоги в працевлаштуванні та розвитку соціальних навичок.

Важливо забезпечити систематичний підхід та підготовку кваліфікованих спеціалістів, які можуть ефективно працювати в умовах кризи та сприяти довгостроковій інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади.

2.2. Нормативне забезпечення соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб

Передусім варто звернути увагу на Закон «Про соціальні послуги», оскільки внутрішньо переміщені особи є вразливою категорією населення і безпосередніми користувачами цього документу. Цей важливий документ визначає законодавчу базу та регулює надання соціальних послуг в Україні, зокрема соціальної роботи з адаптації внутрішньо переміщених осіб. Він визначає роль і функції соціальних служб, встановлює стандарти та принципи надання соціальних послуг, а також права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб і соціальних працівників [46].

Більш детальну інформацію про адаптаційні технології для вимушених переселенців можна знайти в Законі України «Про забезпечення прав і свобод вимушених переселенців». Цей закон створює правові основи для впровадження різноманітних технологій соціальної роботи з підтримки та адаптації внутрішньо переміщених осіб [41].

Відповідно до Закону, різні постачальники можуть надавати такі послуги:

- Міністерство соціальної політики України та його територіальні управління, регіональні та місцеві служби соціального захисту мають спеціалізовані відділи чи центри, які здійснюють соціальну роботу з адаптації внутрішньо переміщених осіб.

- Державні органи, що спеціалізуються на правах внутрішньо переміщених осіб та питаннях міграції, а також надають психологічну та психосоціальну підтримку.

– Міжнародні організації, такі як ООН, Міжнародна організація з міграції та Червоний Хрест, які мають програми та проекти, спрямовані на надання соціальної підтримки та адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Під час війни ринок праці зазнав змін, тому деякі переселенці не можуть працювати за своєю професією, що призводить до безробіття та потреби в нових навичках. О.А. Повстенко та М.О. Кузьміна виділяють сучасні технології соціальної роботи у сфері професійної переорієнтації, такі як:

1. Профільювання клієнтів, що передбачає розподіл клієнтів на секції за трудовими ресурсами та на групи за ризиком безробіття;
2. Соціальний супровід на основі кейс-менеджменту – це супровід безробітних, оцінка ситуації та розробка індивідуального плану. Ця технологія також пропонує допомогу у вирішенні проблем, що перешкоджають працевлаштуванню, залучаючи інших спеціалістів та організації;
3. Розвиток системи соціального партнерства, що об'єднує зусилля всіх зацікавлених підприємств, установ та державних органів за принципом соціального партнерства;
4. Регулярне інформування населення та роботодавців про ситуацію на ринку праці;
5. Організація громадських робіт;
6. Організація тимчасової роботи для неповнолітніх віком від 15 до 18 років [8, с.22].

Ще один рівень допомоги включає отримання міграційного статусу та оформлення документів. У цій роботі соціальні працівники використовують інформаційно-комунікаційні технології для збору інформації та комп'ютерні технології для внесення інформації про людину в загальну базу даних.

Зареєстровані внутрішньо переміщені особи мають право на соціальну допомогу для задоволення своїх основних потреб. Щомісячні грошові виплати складають 3000 грн на кожну дитину та особу з інвалідністю і 2000 грн для інших осіб. За даними Міністерства соціальної політики, близько 1,8 млн осіб

отримують грошову допомогу, зокрема 1,4 млн переселенців звернулися по допомогу онлайн [9].

У 2022 році держава виділила на підтримку внутрішньо переміщених осіб 57 млрд грн порівняно з 3,0 млрд грн у 2021 році. Виплати переселенцям у 2023 році були автоматично продовжені без необхідності подання додаткових документів або звернення до органів соцзахисту [9].

Програми соціального захисту, такі як Гарантія мінімального доходу (RMG), спрямовані на боротьбу із зuboжінням сімей. Вона охоплює бідні сім'ї, які потребують додаткової підтримки для забезпечення прожиткового мінімуму. Ця допомога надається у вигляді грошової виплати, що відповідає різниці між сукупним доходом сім'ї та рівнем гарантованого доходу: для працездатних осіб – 45% прожиткового мінімуму, для дітей – 130%, для осіб з інвалідністю – 100%. [39].

В Україні діє низка нормативних документів, що регулюють захист вимушених переселенців, зокрема: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (стаття 4); Постанова КМУ від 01.10.2014 №509 Про облік внутрішньо переміщених осіб; Постанова КМУ від 13.03.2022 №269 Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; Розпорядження КМУ від 06.03.2022 №204 Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках програми «Підтримка»; Наказ ЦОВВ від 27.12.2016 №1610 «Про затвердження форми Заяви про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи».

Існують чотири категорії прав внутрішньо переміщених осіб:

- права, пов'язані з фізичною безпекою та цілісністю (наприклад, право на життя та право не піддаватися тортурам, фізичному насильству чи зґвалтуванню).
- основні права, пов'язані із задоволенням основних життєвих потреб (право на їжу, питну воду, базову медичну допомогу та притулок).

- інші економічні, соціальні та культурні права (наприклад, право на працю, право на реституцію або компенсацію за втрачене майно та право на освіту).

- інші громадянські та політичні права (наприклад, право на отримання особистих документів, право на участь у політичному житті, доступ до правосуддя та свобода від дискримінації) [49, с.151].

Соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей врегульовано на конституційному рівні ст. 17 Конституції України, яка зобов'язує державу забезпечувати соціальний захист громадян України, що проходять службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [41].

Основні переваги для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) включають:

- спрощений порядок припинення ФОП, наприклад припинення діяльності фізичної особи-підприємця (ФОП) здійснюється лише за заявою, без додаткових вимог, що ставляться у звичайному порядку.

- спрощена процедура реєстрації, оскільки ВПО можуть реєструватися як юридичні особи або фізичні особи-підприємці (ФОП) за спрощеною процедурою.

- забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації – ВПО мають право на отримання технічних та інших засобів реабілітації, а також реабілітаційних послуг за місцем проживання відповідно до законодавства.

- програми пільгового кредитування на будівництво чи купівлю житла – ВПО можуть скористатися пільговими кредитами для будівництва або придбання житла.

Окрім прав, всі вимушені переселенці мають також обов'язки:

- дотримання законодавства – кожна особа в Україні, незалежно від статусу ВПО, повинна дотримуватися Конституції, законів та інших нормативно-правових актів держави.

– повідомлення про зміну місця проживання – ВПО зобов'язані протягом 10 днів після прибуття на нове місце проживання повідомити про це структурний підрозділ соціального захисту населення.

– повідомлення про повернення на постійне місце проживання, якщо ВПО вирішує повернутися на постійне місце проживання, він зобов'язаний не пізніше ніж за три дні до виїзду повідомити про це орган, який видав довідку про статус ВПО.

– відшкодування витрат за надання неправдивих відомостей, наприклад у разі надання неправдивих відомостей для отримання реєстраційного посвідчення ВПО повинні відшкодувати фактично понесені витрати за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Розглянемо форми соціальної допомоги від міжнародних організацій:

1. Всесвітня продовольча програма ООН – допомога виплачується в розмірі 2220 гривень на члена сім'ї на місяць, але не більше ніж на трьох осіб. Виплата здійснюється щомісяця протягом трьох місяців через систему грошових переказів Western Union або інші фінансові служби [17].

2. Управління Верховного комісара ООН у справах ВПО (УВКБ ООН) – допомога становить 2220 гривень на члена сім'ї на місяць і виплачується щомісяця протягом не менше трьох місяців шляхом зарахування на банківський рахунок.

3. Міжнародний Комітет Червоного Хреста в Україні – допомога виплачується в розмірі до 2500 гривень на отримувача на місяць. Мінімальний термін фінансування – один місяць з можливістю продовження залежно від потреб та наявного фінансування.

Але є й проблеми соціального захисту ВПО, на кшталт відсутність фінансування житлових потреб. Так, Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року затверджує порядок формування фонду житла для тимчасового перебування ВПО, однак через брак фінансування ці кошти не формуються в достатній кількості.

З огляду на ці проблеми, доцільно внести зміни до законодавства для усунення суперечностей і забезпечення належного соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

2.3. Міжнародний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Вимушене переміщення людей є однією з найгостріших проблем сучасного світу. Останні події засвідчили вразливість прав людини, зокрема біженців, які часто зазнають порушень як у своїй країні походження, так і під час переселення.

Ми раніше писали, що термін «біженець» вперше з'явився в міжнародному праві після Першої світової війни. Після Другої світової війни виникла необхідність визначення статусу біженців та їхніх прав. Перший документ, який надавав визначення статусу біженця, був виданий Міжнародною організацією біженців у 1948 році. За цим документом, до біженців відносили:

1. Жертв націонал-соціалістичних чи фашистських режимів, а також тих, що співпрацювали з цими режимами під час Другої світової війни.
2. Іспанських республіканців та інших жертви режиму в Іспанії, тобто осіб, які стали біженцями до Другої світової війни через расові, релігійні, національні або політичні мотиви [16].

Також статус біженців був детально описаний у Міжнародному протоколі про статус біженців 1966 року. Цей документ базувався на Женевській конвенції про статус біженців 1951 року [26].

Статус біженців також регулюється іншими міжнародними документами, зокрема:

1. Відповідно до статті 44 Конвенції про захист цивільного населення під час війни (1949 р.) жодна держава не має права ставитися до біженців виключно на підставі їхньої юридичної приналежності до іншого уряду [24].

2. Згідно Європейської угоди про скасування візових вимог для біженців (1959 р.) біженці, які легально проживають в одній з держав-учасниць, звільняються від зобов'язання отримувати візу для в'їзду або виїзду з території іншої держави за певних умов.

3. Конвенція про статус осіб без громадянства (1954 р.) визначає термін «особа без громадянства» як особу, яка не вважається громадянином жодної держави відповідно до її законодавства [29].

4. Декларація ООН про територіальний притулок (1967 р.) гарантує право на притулок та захист для всіх, включаючи біженців, за винятком осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів проти миру, воєнних злочинів або злочинів проти людства [29].

Вищезазначені документи визначають основні напрями соціального захисту, як то:

- формування системи обліку та координації міжнародної соціальної допомоги, а саме: впровадження ефективного алгоритму для обліку та координації проектів міжнародної допомоги, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб, з поширенням цих даних через засоби масової інформації.

- створення спеціального механізму контролю, як то: запровадження механізму, який звітуватиме про надходження, планування та цільове використання коштів міжнародної фінансової допомоги на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, з контролем за порядком фінансування донорських коштів.

- гармонізація бюджетного законодавства - вирівнювання законодавства щодо отримання коштів громадськими організаціями, які займаються соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб, з бюджетною системою України.

- активна участь інститутів громадянського суспільства, наприклад, заохочення активнішої участі громадянського суспільства у розробці

бюджетних програм для соціального захисту внутрішньо переміщених осіб з впровадженням прозорості у плануванні та використанні коштів.

- конкурсне фінансування проектів соціального захисту, а саме: вдосконалення та запровадження конкурсного фінансування для інститутів громадянського суспільства, які реалізують проекти соціального захисту вимушених переселенців.

- запровадження пільг для організацій, що працевлаштовують вимушених переселенців, наприклад, встановлення пільг для організацій, які надають роботу вимушеним переселенцям, особливо людям похилого віку та жінкам з неповнолітніми дітьми, з посиленням корпоративної соціальної відповідальності.

- підвищення доступності медичного обслуговування – забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до медичних послуг, включаючи відшкодування вартості ліків та медичних процедур [23].

Ці заходи сприятимуть підвищенню рівня соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, забезпечуючи їхні права та інтеграцію в суспільство.

Основні міжнародні документи: Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (захищає жертв міжнародних збройних конфліктів) та Європейська конвенція про передачу відповідальності за біженців (1980 р.) (створює правову основу для життя біженців в інших країнах), встановлюють міжнародні правила та гарантують права біженців, поділяючи їх на дві категорії:

- Біженці де-юре.
- Особи, які дійсно потребують міжнародного захисту.

Роль міжнародних організацій та правових актів:

- УВКБ ООН (Управління Верховного комісара ООН у справах біженців) надає схвалення біженцям.

- Європейський Союз приймає угоди та правові акти для регулювання статусу біженців.

Міжнародне право прав людини поширюється на всіх людей, включаючи біженців, незалежно від їх правового статусу. Критерії оцінки якості ставлення держав до біженців та шукачів притулку включають дотримання основних прав та свобод, недопущення дискримінації, забезпечення прав у надзвичайних ситуаціях та збройних конфліктах.

Доктрина міжнародного права містить різні підходи до трактування єдності або специфіки міжнародного права у сфері прав людини. У цій сфері використовуються різні терміни, такі як «міжнародне право прав людини», «захист прав людини та основних свобод відповідно до міжнародного права», «міжнародні права людини», «міжнародний захист прав людини», «права людини», «міжнародне гуманітарне право» та «гуманітарне право збройних конфліктів» .

Щодо конфігурації взаємовідносин між правами людини та міжнародним гуманітарним правом, існують різні погляди на взаємовідносини між цими правами. Деякі вчені вважають, що міжнародне право захищає права людини та основні свободи як частину міжнародного гуманітарного права. Інші вважають, що це одна з основних гілок сучасного міжнародного права [29].

Вітчизняний вчений В. Буткевич зазначає, що термін «міжнародний захист прав людини та основних свобод» часто стосується системи міжнародного права, яка включає принципи і норми, закріплені в універсальних, регіональних та місцевих договорах. Ця система встановлює права і свободи людини, зобов'язання держав та міжнародних організацій щодо їх поваги, а також механізми забезпечення та контролю за дотриманням цих зобов'язань та відновлення порушених прав осіб чи груп населення .

Міжнародне право прав людини та захист біженців взаємопов'язані через право на пошук притулку, яке залежить від свободи пересування, тобто права залишати будь-яку країну, включаючи свою власну.

Багато загальновизнаних прав людини застосовуються безпосередньо до біженців, зокрема:

- Право на життя.

- Захист від тортур та жорстокого поводження.
- Право на громадянство.
- Право на свободу пересування.
- Право залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися до неї.
- Право не бути примусово поверненим [20].

Ці права гарантовані такими міжнародними документами, як Декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, а також Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Вони включають:

- Заборону безпідставного арешту, затримання або вигнання (стаття 9).
- Право шукати притулок від переслідувань в інших країнах (стаття 14).
- Право на громадянство (стаття 15).
- Право на свободу пересування і вибір місця проживання (стаття 12, стаття 13) [21].

Ці положення підкреслюють важливість міжнародного права у забезпеченні прав та свобод біженців та інших осіб, що потребують міжнародного захисту.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) висунуло принцип недискримінації як пріоритет у захисті біженців. Згідно зі статтею 3 Конвенції про статус біженців, держави-учасниці зобов'язані застосовувати положення Конвенції до біженців без дискримінації за ознаками раси, релігії чи країни походження.

Елементи принципу недискримінації:

- рівне ставлення до осіб або груп, що мають захищені характеристики, у подібних ситуаціях.
- різне ставлення до осіб або груп, які знаходяться в різних ситуаціях.

– відсутність негативних наслідків, пов'язаних із застосуванням правових норм, правил чи положень, щодо їх захищених характеристик у порівнянні з іншими людьми чи групами [29].

Таким чином, нами встановлено, що біженці користуються основними правами, які поширюються на всіх людей (громадян, іноземців, осіб без громадянства, шукачів притулку), та мають універсальний характер. З іншого боку, біженці мають права та привілеї, надані регіональними міжнародно-правовими договорами, що регулюють їх правовий статус. Біженцям повинні бути гарантовані всі економічні та соціальні права, що підкреслює важливість міжнародного права у забезпеченні прав та свобод цієї вразливої категорії осіб.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб.

Проаналізувавши розвиток та становлення сфери соціального захисту окремих груп населення в Україні, можна прослідкувати ряд змін у державній політиці в цій сфері. У 1990-ті роки соціальний захист базувався на моделі соціального страхування, для чого були створені державні цільові фонди. Їх доходи формувалися зі страхових внесків працівників і роботодавців, а кошти використовувалися для надання пільг, соціальних допомог та соціального забезпечення окремих груп населення. Державний бюджет виділяв незначні кошти на соціальне забезпечення цих груп.

Основною проблемою були надто високі ставки внесків на спеціальні активи та податку на заробітну плату. Солідарна система страхування, яка тоді діяла, мало наголошувала на особистій відповідальності громадян за звітність про заробітну плату та сплату податків і внесків у повному обсязі. Через відсутність персоніфікації страхувальників роботодавці та працівники могли легко ухилитися від сплати податків і не легалізувати тимчасову роботу, що призводило до відмови від соціальних внесків. Приблизно 60% доходів населення залишалися «в тіні». У 1998 році Пенсійний фонд України запровадив персоніфікацію застрахованих осіб [11, с.75].

З метою покращення ситуації вважаємо, що необхідно було:

- створити систему накопичувального цільового страхування;
- продовжувати інформування та популяризацію ідеї соціального страхування серед населення;

- розпочати надання якісних соціальних послуг у сфері медицини та зайнятості;
- зменшити податковий тиск на фонд оплати праці.

Однак, уряд запроваджує нові пільгові категорії населення та доповнює соціальний захист новими пільгами, що змінює курс державної політики від соціального страхування до надання соціальної допомоги та пільг окремим категоріям громадян. Цільові фонди не витримують додаткової фінансової напруги, що призводить до субсидування їх доходів з державного бюджету. В результаті, ця система залишається недіючою протягом 30 років і знаходиться на стадії декларування.

Зміни також відбулися у 2015 році, так Постанова КМУ від 4 червня 2015 року №389 «Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середнього місячного доходу сім'ї» внесла зміни щодо надання пільг залежно від доходу. Пільгові категорії громадян були прирівняні до решти, а пільги нараховуються на основі доходів, як і іншим громадянам. Завдяки реалізації цих стратегій, у 2015 році відбулася зміна державної політики у сфері соціального захисту населення.

Проаналізувавши сферу соціального захисту різних категорій громадян, ми дійшли висновку, що соціальний захист тісно пов'язаний з усіма галузями народного господарства. Система соціального захисту першою реагує на соціально-економічні процеси в державі та світі. Тому наступним необхідним кроком є визначення стратегічного напрямку державної політики у сфері соціального захисту окремих груп населення. Однією з його складових має бути створення довгострокової стратегії або моделі соціально-економічного розвитку держави та системи соціального захисту.

Довгострокова стратегія повинна включати критерії досконалого та адекватного рівня соціального захисту всього населення України, з метою підвищення соціальних стандартів і гарантій до справедливого та високого рівня. Реалізація такої стратегії дозволить визначити мету та очікувані результати, до яких ми маємо рухатися щороку.

Сучасне соціальне законодавство України можна поділити на чотири блоки:

- Законодавство у сфері соціального страхування, що складається з 7 основних законів і близько тридцяти додаткових законів.
- Законодавство у сфері соціальної допомоги та захисту окремих категорій громадян, що складається щонайменше з 20 законів.
- Законодавство, що встановлює соціальні стандарти, яке включає щонайменше 3 закони.
- Інші законодавчі акти [41-45].

Вирішення проблеми об'ємності, безсистемності та складності нормативно-правової бази полягає в її кодифікації, тобто в прийнятті Соціального кодексу України. Сфера соціального захисту велика, тому її необхідно розділити на сферу державного соціального страхування та сферу соціальної допомоги. Обидві системи повинні функціонувати гармонійно і доповнювати одна одну. Пропонується запровадити два кодекси: Кодекс соціального страхування та Кодекс соціальної допомоги.

Кодифікація соціального права вимагає фундаментального перегляду існуючого законодавства. Це потребує багато часу та зусиль, а також залучення великої кількості спеціалістів. Незважаючи на великі обсяги роботи, що підвищує ймовірність помилок і невідповідностей, кодифікація призведе до суттєвого скорочення кількості законів та підзаконних актів, оптимізації правових норм та зручності використання.

Прийняття цих кодексів вплине не лише на всіх громадян, а й на майбутні покоління. Враховуючи напрями розвитку державної політики у сфері соціального захисту, які реалізуються з часів незалежності України, було відзначено зміни в державній соціальній політиці, що призвели до створення комплексної нормативно-правової бази.

Пропонується створити стабільні основи соціального захисту окремих категорій громадян шляхом законодавчого тлумачення термінів та визначення стратегічного напрямку державної політики у цій сфері. Це включає розробку і

реалізацію стратегії соціального захисту, визначення критеріїв адекватного рівня соціального захисту, підвищення соціальних стандартів і гарантій, а також встановлення мети та очікуваних результатів, до яких ми маємо прагнути щороку.

Для вдосконалення системи соціального захисту пропонується розділити її на систему соціального страхування та систему соціальної допомоги, запровадивши відповідні кодекси. Розглядаються можливі недоліки та обмеження, які можуть виникнути при створенні цих кодексів, а також критерії досягнення цілей та їх вплив на сферу соціального захисту окремих категорій громадян. Це вимагатиме більше часу та зусиль, але результатом стане підвищення соціально-побутового рівня населення.

Основні пропозиції щодо удосконалення соціального законодавства включають:

- законодавче тлумачення термінів, що використовуються у сфері соціального захисту – це допоможе забезпечити єдність термінології та зменшити правові неузгодженості.
- визначення стратегічного напрямку державної політики у сфері соціального захисту – це створення та реалізація стратегії соціального захисту окремих груп населення.
- стратегія має визначати критерії досконалого та адекватного рівня соціального захисту всього населення України, підвищувати соціальні стандарти та гарантії, встановлювати цілі та очікувані результати на кожен рік.

Пропозиції щодо удосконалення системи соціального захисту:

- розділення системи соціального захисту на дві частини: систему соціального страхування та систему соціальної допомоги окремим групам населення.
- запровадження різноманітної нормативної бази: це включає прийняття Кодексу соціального страхування та Кодексу соціальної допомоги.

Обидві системи соціального забезпечення повинні отримувати однакову увагу, оскільки це сприятиме більшій обізнаності населення щодо їхніх прав та обов'язків.

Також розглядаються можливі недоліки та обмеження, які можуть виникнути при створенні кодексів та критеріїв досягнення цілей. Це потребуватиме значних зусиль і часу, але кінцевим результатом буде підвищення рівня соціального захисту та зменшення випадків ухилення від сплати податків серед населення. Сподіваємось, що впровадження нових кодексів сприятиме підвищенню соціально-побутового рівня населення.

Створення стійкої основи соціального захисту окремих категорій громадян вимагає комплексного підходу, включаючи законодавче визначення термінів та стратегічний напрямок державної політики. Удосконалення системи соціального захисту через розподіл на соціальне страхування та соціальну допомогу, а також прийняття відповідних кодексів, забезпечить більш ефективний та справедливий соціальний захист населення України.

Реалізація реформ сприятиме підвищенню соціально-побутового рівня населення. Прийняття нових кодексів вплине не лише на сучасних громадян, а й на майбутні покоління. Враховано напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту, які реалізовувалися протягом незалежності України, та зміни, що призвели до створення комплексної, але безсистемної нормативно-правової бази.

Отже, реформування соціального законодавства є необхідним кроком для забезпечення ефективного та справедливого соціального захисту населення України. Запропоновані заходи, зокрема законодавче тлумачення термінів, стратегічний напрямок державної політики та розділення системи соціального захисту, сприятимуть досягненню цієї мети.

Основними критеріями успіху є скорочення кількості законів і підзаконних актів, оптимізація правових стандартів та їх зручність у використанні, що призведе до підвищення обізнаності населення та зменшення випадків ухилення від сплати податків.

3.2. Пріоритетні напрями удосконалення системи соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб

Україна не може розвиватися як демократична та соціальна правова держава без належного соціального захисту громадян, включаючи внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Оптимізація цього захисту потребує особливої уваги. Українська модель соціального захисту ВПО ґрунтується на принципах соціального партнерства, солідарності, універсальності та зобов'язаності. Вона передбачає ефективний та конструктивний діалог між владою та населенням, який ще не реалізовано повною мірою. Тому побудова більш ефективної взаємодії на основі партнерства має покращити співпрацю між органами державної влади та громадянським суспільством і сприяти розвитку соціальних гарантій.

Необхідно переглянути та оптимізувати існуючі гарантії для ВПО, запровадити нові та скасувати ті, які неможливо реалізувати. Проте перед цим слід усунути суперечності між правовими нормами, що визначають специфіку становища ВПО, щоб уникнути нечіткого тлумачення термінів, особливо поняття «внутрішньо переміщені особи». Зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та Інструкція про порядок застосування норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України містять різні визначення цього поняття. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2009 р. № 1243 використовує термін «переселенці» у контексті радіоактивно забруднених територій, що додає плутанини.

Без усунення цих правових суперечностей оптимізація соціального захисту ВПО неможлива. Вирішення цих проблем допоможе уникнути правового нігілізму в суспільстві, забезпечить єдиний та справедливий підхід до соціального захисту ВПО, зменшить технічні помилки на рівні правоохоронних органів та знизить потребу у судовому захисті.

Соціальний захист ВПО повинен поєднувати умови і засоби реалізації таким чином, щоб інтереси переміщених осіб були ефективно реалізовані та захищені. Реалізація соціальних гарантій можлива лише за наявності реальних умов та фінансових ресурсів. Чинне законодавство передбачає залучення органів державної влади, місцевого самоврядування, національних та міжнародних неурядових організацій до вирішення проблем ВПО, включаючи соціальний захист. Основну відповідальність за забезпечення прав і свобод ВПО несуть Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади.

З 2016 року в Україні діє Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, яке займається формуванням та реалізацією державної політики у справах ВПО. Це міністерство сприяє реалізації прав і свобод ВПО, створюючи необхідні умови для добровільної реінтеграції або інтеграції ВПО на новому місці проживання в Україні.

Практичний вплив законодавства у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні є значним, але наявні численні труднощі та виклики. Державні організації, які надають допомогу ВПО та мігрантам, часто стикаються з проблемами звільнень, відмов у соціальних виплатах, складними бюрократичними процедурами та труднощами з реінтеграцією. Отримання субсидій також викликає труднощі. Державні органи, як міжнародні, так і національні, відіграють ключову роль у забезпеченні соціального захисту ВПО.

Для оптимізації соціального захисту ВПО необхідно активніше залучати інститути громадянського суспільства до розробки бюджетних програм. Впровадження повної прозорості у плануванні та використанні коштів на ці програми стане важливим кроком до поліпшення соціального захисту. Це дозволить визначити найбільш актуальні проблеми, розробити заходи щодо їх вирішення та зміцнити довіру населення до державної влади.

Доцільно організувати конкурсне просування проектів, які реалізують соціальний захист ВПО, з розробкою чітких критеріїв відбору та оцінки проектів. Для цього слід створити незалежну експертну комісію, яка буде

відповідальна за оцінку та відбір проектів. Важливо забезпечити прозорість процесу конкурсного відбору, оприлюднення інформації про відбір та оцінку проектів, а також критерії відбору та фінансові рішення. Необхідно впровадити систему моніторингу та оцінки результатів фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства, які займаються соціальним захистом ВПО [31].

Співпраця між державними органами та міжнародними організаціями у сфері освіти дає можливість організувати навчання для ВПО за міжнародними програмами, фінансованими неурядовими організаціями. Це забезпечить вільний доступ до інформаційних та комунікаційних технологій, Інтернету, а також підвищить освітній рівень ВПО, їхню конкурентоспроможність на ринку праці та соціальну роль.

Необхідно також вжити заходів для працевлаштування ВПО, запровадивши преференції для організацій, які їх працевлаштовують, зокрема людей похилого віку та жінок з неповнолітніми дітьми. Це можна реалізувати через пільгове оподаткування, надання фінансових та інших ресурсів для підготовки ВПО до корпоративної зайнятості, підтримку соціальних проектів із залученням ВПО, та встановлення преференцій для компаній, що пропонують гнучкий графік роботи.

Підтримка малих та середніх підприємств, які забезпечують роботу для ВПО, шляхом скорочення бюрократичних процедур та спрощення процесу звернення за державною підтримкою, сприятиме їхньому підприємницькому духу, соціальній відповідальності та створенню кращих можливостей для працевлаштування.

Оптимізація соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у сфері медичного обслуговування є надзвичайно важливою. Для цього необхідно реалізувати низку заходів, зокрема:

1. Покриття витрат на ліки та медичне обслуговування малозабезпечених переселенців через державне медичне страхування або програми медичної допомоги.

2. Розробка та впровадження спеціальних програм охорони здоров'я для ВПО. Ці програми можуть включати безкоштовні медичні огляди, консультації, діагностику та лікування, відповідно до їхніх особливих потреб.

3. Програми підтримки здоров'я ВПО, які включають фізичну активність та здоровий спосіб життя. В рамках цих програм можуть бути організовані безкоштовні заняття фітнесом та психологічна підтримка.

Також важливо проводити інформаційні кампанії для популяризації здорового способу життя та запобігання дискримінації ВПО.

Основною задачею є формування системи обліку та координації проектів, пов'язаних із міжнародною соціальною допомогою, за участю державних та громадських організацій та інших зацікавлених сторін. Це включає розробку спеціальної програми для моніторингу та координації проектів соціального захисту ВПО, з публікацією даних на інформаційних порталах.

Необхідно також узгодити бюджетне законодавство щодо надходження державних коштів для громадських організацій, які займаються соціальним захистом ВПО, з бюджетною системою України. Це дозволить державі контролювати використання коштів та забезпечувати їх ефективне використання, при цьому забезпечуючи прозорість процедур отримання та використання коштів.

Для підтвердження ефективності використання коштів, регулярне публікування звітів про їх використання та оцінок ефективності діяльності, що фінансується за рахунок міжнародної фінансової допомоги, є необхідним. Це дозволить визначити потреби в коригуванні та вдосконаленні програм і проектів. Таким чином, уряд зможе здійснювати моніторинг та забезпечувати ефективне використання коштів з прозорими процедурами.

Регулярне публікування звітів та оцінок ефективності діяльності, фінансованої за рахунок міжнародних грантів, також допоможе виявити потреби у вдосконаленні програм і проектів.

Отже, аналіз показує, що незважаючи на відповідність українського законодавства міжнародним стандартам захисту прав вимушених переселенців

і певні позитивні зміни у цій сфері, сучасний стан соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні залишається переважно декларативним. Рівень реалізації заходів, вжитих державою, є занадто низьким і не забезпечує належних умов для гідного життя ВПО. Проблеми соціального захисту вимушених переселенців виникають не лише через нечіткість у формулюванні змісту та обсягу соціальних гарантій, але й через недоліки у визначенні відповідних зобов'язань держави.

Держава повинна забезпечити негайну допомогу та гарантії соціального захисту внутрішньо переміщеним особам. Основну увагу слід зосередити на оптимізації законодавства, яке потребує змін і доповнень, а також на активній роботі державних органів щодо пошуку та реалізації нових шляхів підтримки ВПО. Це включає створення гуманних умов життя, інтеграцію переселенців у нових місцях проживання та на ринку праці, що є ключовим у подоланні дискримінації ВПО.

ВИСНОВКИ

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи було зроблено такі висновки: загалом соціальне забезпечення є ключовим компонентом державної соціальної політики, спрямованої на покращення добробуту громадян. Його місія полягає у наданні соціальних гарантій, що захищають населення від ризиків і небезпек, пов'язаних із втратою здоров'я, доходу, житла, доступу до освіти та інших соціальних послуг. Здійснення соціального захисту включає впровадження системи соціального забезпечення, виплату соціальних допомог, будівництво об'єктів соціальної інфраструктури, сприяння збереженню житла, організацію медичного обслуговування, розвиток освіти та інших соціальних послуг. Таким чином, соціальний захист є важливим фактором розвитку суспільства, який забезпечує соціальну відповідальність та підтримує соціальну справедливість.

Для ефективної реалізації державної соціальної політики необхідно створити сприятливі умови для взаємодії всіх суб'єктів соціального захисту, особливо вимушених переселенців, та розробити комплексні підходи до розвитку соціальних програм і послуг. Внутрішньо переміщені особи в Україні – це люди, які внаслідок конфліктів, насильства, стихійних лих, епідемій чи інших подій були змушені залишити свої домівки та переселитися в інші частини країни, залишаючись громадянами України. Це означає, що вони не є біженцями, які перетнули міжнародні кордони, і не підпадають під міжнародний захист, але мають право на захист своєї держави.

В умовах російської військової агресії, тимчасової окупації частини території України, а також вирішення основних завдань із забезпечення національної безпеки та виходу з економічної кризи, питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб залишається першочерговим завданням. Це питання характеризується недосконалістю та незбалансованістю окремих аспектів, таких як дефіцит бюджету, відсутність єдиних стандартів роботи з ВПО на національному та місцевому рівнях, недостатня інституційна

підтримка, обмежені можливості задоволення соціальних потреб ВПО, неефективне використання ресурсів та низький рівень довіри до державних структур. Стратегія соціального захисту вимушених переселенців потребує особливого контролю з боку держави та суспільства, заснованого на принципах рівності та недискримінації, щоб уникнути непропорційного обмеження прав і свобод цих осіб.

Зі свого боку пропонуємо такі конкретні заходи для оптимізації соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні:

1. Формування ефективного алгоритму системи обліку та координації проектів міжнародної соціальної допомоги, а саме: впровадження механізмів для ретельного обліку та координації проектів міжнародної допомоги, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечення доступу до цих даних через засоби масової інформації.

2. Створення спеціального механізму контролю, тобто запровадження спеціального механізму, який звітуватиме про надходження, планування та цільове використання коштів міжнародної фінансової допомоги для соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Це включає контроль за порядком фінансування та розподілом донорських коштів.

3. Гармонізація бюджетного законодавства – вирівнювання законодавства щодо отримання коштів громадськими організаціями, які займаються соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб, з бюджетною системою України для забезпечення прозорості та ефективності використання фінансів.

4. Активна участь інститутів громадянського суспільства, наприклад, заохочення активнішої участі громадянського суспільства у розробці бюджетних програм для соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Впровадження повної прозорості в плануванні та використанні коштів для конкретних програм.

5. Організація конкурсного фінансування, мається на увазі вдосконалення та запровадження конкурсного фінансування для інститутів громадянського суспільства, які реалізують проекти соціального захисту вимушених

переселенців. Встановлення чітких критеріїв відбору та оцінки проектів, а також забезпечення прозорості процесу конкурсного відбору.

6. Запровадження пілг для організацій, що працевлаштовують вимушених переселенців, як то: створення можливостей для введення пілг для організацій, які надають роботу вимушеним переселенцям, особливо людям похилого віку та жінкам з неповнолітніми дітьми. Посилення корпоративної соціальної відповідальності та запровадження певних пілг для компаній, що активно залучають вимушених переселенців до своєї діяльності, включаючи планування та реалізацію соціальних проектів.

7. Підвищення доступності медичного обслуговування, наприклад, забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до медичних послуг, включаючи відшкодування вартості ліків та медичних процедур, а також розробка спеціальних програм охорони здоров'я, що відповідають їхнім особливим потребам.

Ці заходи сприятимуть підвищенню рівня соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, забезпечуючи їхні права та інтеграцію в суспільство.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітичний звіт «Внутрішнє переміщення: готовність приймаючих громад» (жовтень 2022 рік). URL: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2022/10> (дата звернення: 10.04.2024)
2. Басова І.С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: автореферат: 12.00.05: трудове право; право соціального забезпечення. Одеса, 2019. 20 с.
3. Бльок Н. В. Термінологія та понятійна характеристика внутрішньо переміщених осіб. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С.142-147.
4. Бовкун Е. М. Набуття, реалізація і припинення правового статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні. *Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис*. Вип. 4. 2018. С. 66–69.
5. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. 5-те вид., перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 448 с.
6. Бондар М. І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 11.05.2024)
7. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf (дата звернення: 11.05.2024)
8. Боняк В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С.20–22. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/1.pdf (дата звернення: 26.04.2024)
9. Виплати щомісячної допомоги на проживання ВПО: хто має право. URL: <https://bukoda.gov.ua/news/vyplaty-shchomisiachnoi-dopomohy-na-prozhyvannia-vro-khto-maie-pravo> (дата звернення: 15.04.2024)

10. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. *National Institute for Strategic Studies*. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/5096> (дата звернення: 26.03.2024)
11. Галкін В.Л. Конституційно-правові засади пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: науковий журнал*. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. № 3(116)/2020. С. 75–82.
12. Гожда К. Є., Рекотова О. П. Генезис внутрішньо переміщених осіб. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56).С. 659–662.
13. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 33 (72,) № 6. 2022. С. 80–84.
14. Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
15. Деля Ю. В. Правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщена особа». *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2. (71) С. 10-18
16. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
17. Довідник для внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.vmr.gov.ua/tomigrants> (дата звернення:04.04.2024)
18. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*, № 4(97), 2019. С.70–74.

19. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року, ратифікована із заявами Законом № 137-V від 14.09.2006р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_0623 (дата звернення: 05.05.2024).

20. Європейський кодекс соціального забезпечення: Міжнародний документ, прийнятий Радою Європи 16.04.1964 р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.2607.2&> (дата звернення: 05.05.2024).

21. Загальна декларація прав людини: декларація ООН 1948 року. 2008.№ 93. С. 89 . Ст. 3103.

22. Кассас К. Реалізація внутрішньо переміщеними особами своїх прав і свобод. *Актуальні проблеми суспільно-політичних наук: зб. матеріалів наук. конф.* Вінниця. 2018. 377 с

23. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf> (дата звернення: 05.04.2024)

24. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Женева, 1949 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 25.05.2024).

25. Конвенція про статус апатридів (Дата підписання: 28 верес. 1954 р.; дата приєднання: 11 січ. 2013 р.; дата набрання чинності для України: 23 черв. 2013 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232 (дата звернення: 25.05.2024).

26. Конвенція про статус біженців (1951 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 13.04.2024).

27. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 30.04.2024).

28. Конституція України : офіц.. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

29. Котляр О. І. Інститут захисту прав біженців у системі міжнародно-правового захисту прав людини. *Здійснення та захист прав внутрішньо*

переміщених осіб : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2017 р., м. Ужгород). Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2017. С. 46 – 54.

30. Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навчальний посібник. Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2014. 320 с.

31. Кульчицький Т. Р. Особливості регулювання правових проблем соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2018. Випуск 46. С. 133- 145.

32. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.

33. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа»: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 293–297.

34. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: Міжнарод. пакт ООН від 16.12.1966 р. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.05.2024).

35. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Співвідношення понять «біженці» та «внутрішньо переміщені особи». *Права біженців та внутрішньо переміщених осіб: кращі європейські практики та шляхи їх імплементації: матеріали Міжнародної конференції* (Харків, 3–4 квітня 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 69–73.

36. Насібова О. В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 35–40.

37. Ніколенко Л. М. Забезпечення реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Правовий часопис Донбасу*. 3 (72). 2020. С. 47-54.

38. Павлюк Т. І., Демченко О. П. Соціальний захист – складова частина соціальної політики. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 2(13). С. 246-

250. URL: <https://sel.vtei.edu.ua/repository/g.php?fname=26525.pdf> (дата звернення: 11.05.2024)

39. Павлюк Т. І., Юрчик І. Б. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1396/1346> (дата звернення: 13.05.2024)

40. Парубець О. М., Сугоняко Д. О. Концепція розвитку системи соціального захисту населення в умовах інформатизації економіки та суспільства. *Підприємництво та інновації*. 2019. № 10. С. 129–135. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/245/238> (дата звернення: 11.05.2024).

41. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. No 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#top> (дата звернення: 15.03.2024).

42. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану : Закон України від 15.03.2022 р. No 2126-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

43. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 р. No 1533-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t001533?an=2> (дата звернення: 15.04.2024).

44. Про порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які пере-містилися у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 No 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.04.2024).

45. Про порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету Міністрів

України від 20.03.2022 р. No 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2022-%D0%BF#n30> (дата звернення: 13.04.2024).

46. Про соціальні послуги: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст.73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

47. Проценко О. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія теоретизування та соціальної практики. *Грані*. Том 21. № 4. 2018. С.47-55.

48. Путінцев А., Пашенко Ю. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №9. С.110-121.

49. Сидоренко А. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С.151–155. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.27> (дата звернення: 26.04.2024).

50. Цимбалістий Т., Блащак А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства: збірник наукових праць*. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. Вип. 4(20). С. 126–130.

51. Чуйко Н., Ляшук О. Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості реалізації. Практичний посібник. Видання друге, доповнене
Упорядник: С. В. Марущенко. Видавництво «Право», 2020. 98с

52. ЮНІСЕФ – українцям: програма грошової допомоги Спільно. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/>(дата звернення: 15.03.2024).

53. Юрчик Г., Давидчук Б. Особливості соціального захисту сімей в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2019. № 2. С. 25–34.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Наврось Артем Русланович, студент 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота» освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти krapivadenis94@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в умовах війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Наврось А.Р.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Мальована Ю.Г.